

سکونت‌گاه‌های پیرامون کلان‌شهر شیراز*

سیده هدا قاضی سعید
کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری

محمدحسین حسینی
کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

مقدمه

روستایی هستند که در پی کار و بهره‌مندی از فرصت‌های بهتر از سایر روستاهای کشور به این نقاط مهاجرت کرده‌اند. هرچه شهر توان بیش‌تری داشته باشد، به همان اندازه منطقه‌ی نفوذ وسیع‌تری خواهد داشت و به همان اندازه، بیش‌تر بر روستاهای پیرامونی خود تأثیر می‌گذارد. روستاهای پیرامونی به سبب نزدیکی با شهر از برخی مزایا و خدمات بهره‌می‌برند و از سویی دیگر، به دلیل همین نزدیکی، با مشکلاتی روبرو هستند که بر امنیت زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد و در صورتی که به درستی مدیریت و سامان‌دهی نشود، مشکلات عدیده‌ای را برای مناطق روستایی و شهرها به وجود خواهد آورد. این پژوهش درصدد بررسی جمعیت روستاهای پیرامون کلان‌شهر شیراز است و تلاش دارد گرایش‌های حاکم در این محدوده را بررسی کند. پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. روش جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات نیز بر مبنای روش کتابخانه‌ای، اسنادی انجام شده است. همچنین، تلاش شده برای روشن‌تر شدن مطالب از نقشه و جدول‌ها استفاده شود.

امروز شهرنشینی در جهان با چنان سرعتی پیش می‌رود که تمامی کشورهای جهان، شامل کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه تحت تأثیر آن قرار گرفته‌اند، به گونه‌ای که هم‌اکنون بیش از نیمی از ساکنان جهان در نقاط شهری سکونت دارند. این پدیده همانند بسیاری از دیگر پدیده‌ها نتایج و پیامدهای گوناگونی در پی داشته است. رشد شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه سبب شده که روستاهای واقع در حریم کلان‌شهرها به دلیل نزدیکی مکانی و بهره‌مندی از مزایای کلان‌شهری، مورد هجوم مهاجران قرار بگیرند. افزایش مهاجرت به شهرها سبب شده مهاجرانی که توانایی مالی زندگی در کلان‌شهرها را ندارند، به دلیل وجود زمین و مسکن ارزان قیمت و سهولت دسترسی روستاهای پیرامونی، آن‌ها را به عنوان مقصد انتخاب کنند. این روستاها پذیرای دو گروه از مهاجران هستند: گروه نخست، تهیدستان شهری‌اند که به دنبال افزایش بهای مسکن در کلان‌شهرها و در جست‌وجوی مسکن ارزان‌تر به این نواحی نقل مکان کرده‌اند و گروه دوم: اقشار فقیر

* عنوان اصلی: واکاوی روند تحولات جمعیت در سکونت‌گاه‌های پیرامون کلان‌شهر شیراز (با تأکید بر دهستان قره باغ و کنتراک)

مهاجرت

مهاجرت در لغت به معنای ترک سرزمین اصلی و سکونت در سرزمین دیگر به صورت دائم یا موقت است؛ اما در معنای خاص تر که مهم ترین نوع تحرک جمعیت است، عبارت است از جابه جایی دسته جمعی یا انفرادی انسان ها به طور دائم، بدون بازگشت به مبدأ (جوان، ۱۳۸۳، ۳۱۵).

مهاجرت شکلی از تحرک مکانی و جغرافیایی انسان هاست که به دلایل مختلف بین مکان های جغرافیایی صورت می گیرد. در گذشته این جابه جایی ها با آنچه امروز صورت می گیرد، کاملاً متفاوت بوده و به علت کم بودن تعداد مهاجران، این جابه جایی ها بر ساختارهای اجتماعی - اقتصادی، سنی و جنسیتی مناطق مهاجرپذیر و مهاجرفرست تأثیر چندانی نداشته است. اما از قرن ۱۶ میلادی به بعد، با افزایش حرکت های مهاجرتی به ویژه از اوایل قرن ۱۹ میلادی به بعد، مهاجرت به عنوان یک پدیده اجتماعی مهم نمایان شد (بنی فاطمه، ۱۳۶۷، ۵۴).

روستاهای پیراشهری

منطقه پیراشهری، نواحی اطراف و گرداگرد کلان شهرهاست که شهرها درون آن ها گسترش یافته اند. نواحی پیرامون شهری را می توان به عنوان نواحی حاشیه ای شهر و لبه ای نواحی شهری تعریف کرد، که شهر در آن گسترش می یابد. تمامی توسعه های بیرونی زمین های شهری اساساً در نواحی پیرامون شهر روی می دهد، خواه در قالب ساخت و سازهای حومه ای یا نواحی مسکونی روستایی و یا انواع اشکال دیگر توسعه، نواحی پیرا - شهری را می توان در ارتباط با ناحیه ای شهری و در قالب مرز توسعه ای درونی آن، ناحیه ای روستایی و مرز بیرونی آن و نیز زمین های در بین تعریف کرد (Buxton et al, 2014, 16).

این ناحیه محسوس و قابل تشخیص نیست، بل که قلمرویی مبهم

است که به وسیله ترکیبی از پدیده ها و اشکال ایجاد شده توسط فعالیت های واقع در منطقه ای شهری ایجاد می شوند (Mc Gregor et al, 2005, 134). این روستاها منطقه ای انتقالی یا منطقه ای تعامل اند و در آن ها فعالیت های شهری و روستایی در کنار هم قرار می گیرند و اشکال چشم اندازها با تغییر و تحولات گسترده ای به دلیل فعالیت های انسانی مواجه می شوند. این تغییرات در پوشش زمین، منجر به تغییرات گسترده ای در سیستم هیدرولیک، اکولوژیک و اجتماعی - اقتصادی می انجامد (Mc Gregor et al, 2005, 18, 19). توسعه ای شهرها و روستاهای خوابگاهی، مهاجرپذیری، نامشخص بودن مرز شهر و روستا، آمیختگی اجتماعی و قومیتی از ویژگی های روستاهای پیرامون شهری هستند که بر روی کیفیت زندگی آن ها اثر گذار است. (جمعه پور و طهماسبی، ۱۳۹۲، ۵۳).

خزش شهری

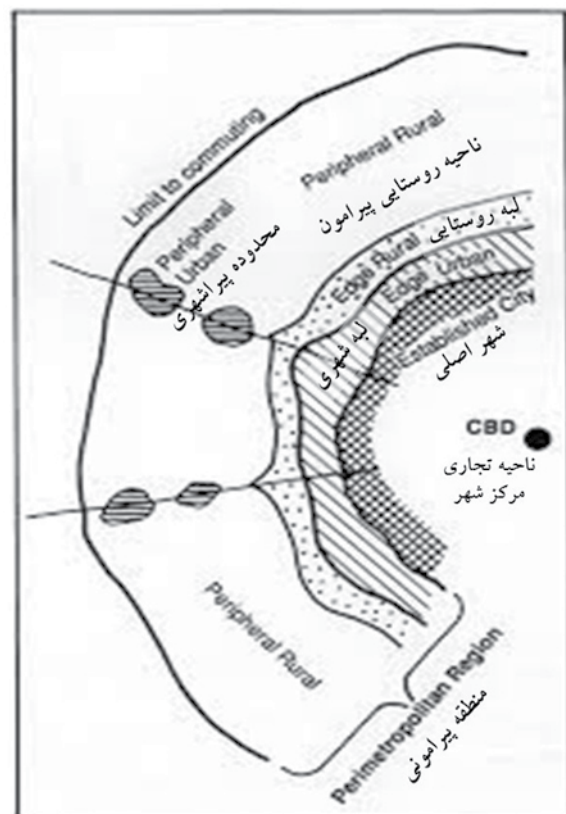
طی پدیده خزش شهری که به معنای رشد سریع و پراکنده ای نواحی کلان شهر و حتی شهرهای کوچک است، شهر با فشار درون نواحی روستایی رشد کرده و سکونت گاه های روستایی جمعیت پذیر، در درون شهرها قرار می گیرند (Krieger, 1999, 15). به عبارتی، گسترش فیزیکی شهر از یک سو و جذب جمعیت مهاجر به روستاهای حاشیه ای شهر و توسعه ای فیزیکی آن ها به سوی شهر، به مرور سبب ادغام روستاهای یاد شده در شهر می شود. (شکویی، ۱۳۷۹، ۵۲۰-۵۱۲). واقعیت این است که خزش شهری همواره با تغییر کاربری اراضی پیرامون شهر همراه است، زیرا ساکنان شهرهای بزرگ در مناطق مادر شهری بزرگ تر از محدوده ای موجود شهر پراکنده می شوند. این پراکنش جمعیتی نیز معمولاً منجر به شکل گیری سکونت گاه های تودرتو در حاشیه ای شهرهای اصلی و به ویژه به صورت بزرگ تر شدن و تورم روستاهای پیرامونی می شود. در واقع، این سکونت گاه های خودرو و روستاهای پیراشهری، به علت تقبل بخشی از کارکردهای شهری و به ویژه مسکونی، بخشی از شهر به شمار می آیند که فقط به لحاظ کالبدی از شهر مجزا هستند (ضیاء توانا و قادرزهی، ۱۳۸۸، ۱۲۴). توسعه ای خزنده ای شهرها نواحی با ارزش روستایی را از بین برده؛ هم چنین شبکه های بزرگراهی نیز با گسترش روزافزون، موجب تخریب محیط زیست و اکوسیستم خواهند داشت (Liberty, 1998, 7).

طی دهه های اخیر، جمعیت مهاجر روستایی به دلیل مسکن ارزان قیمت و دست یابی آسان به شهر برای اشتغال در روستاهای پیراشهری، ساکن شده و افزایش نامتعارف جمعیت در روستاهای پیراشهری را فراهم کرده است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۵).

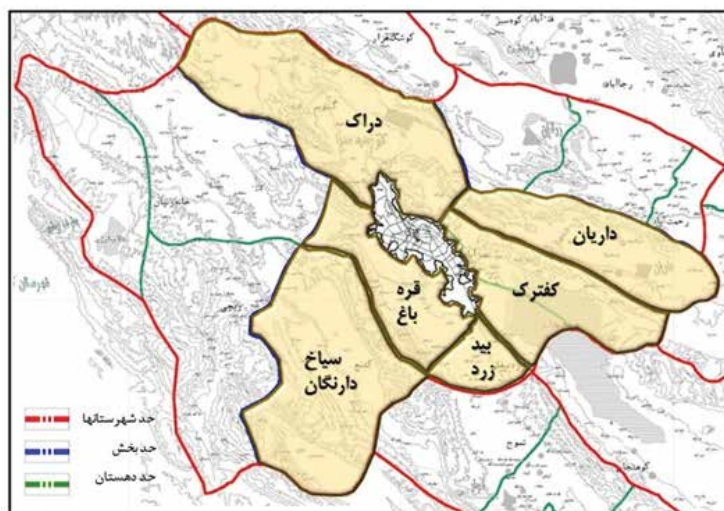
منطقه ای مورد مطالعه

شهرستان شیراز

بر اساس آخرین تقسیمات سیاسی در سال ۱۳۹۵، شهرستان شیراز به مرکزیت شهر شیراز دربرگیرنده ای سه بخش ارژن، رزقان و مرکزی است. جمعیت این شهرستان بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۸۶۹۰۰۱ نفر بوده است. در این بررسی، به دلیل روند فشار جمعیت در محدوده ای کلان شهر شیراز تمرکز بر بخش مرکزی معطوف شده است.

بخش	۱۳۸۵	۱۳۹۵	نرخ رشد
ارژن	۲۳۱۶۶	۲۴۴۶۱	۰.۵۵
زرقان	۴۶۶۷۲	۵۶۱۰۴	۱.۸۶
مرکزی	۱۴۴۲۸۴۲	۱۷۸۸۴۱۱	۲.۱۷
جمع	۱۶۷۶۹۷۲	۱۸۶۷۹۷۶	۱.۰۸

بررسی گرایش‌های جمعیت در سطح بخش مرکزی شیراز

در حال حاضر بخش مرکزی شیراز شامل شش دهستان قره باغ، داربان، کفتک، بیدزرد، دراک، سیاخ دارنگون و سه شهر شیراز، داربان و شهر جدید صدرا است. در ادامه، چگونگی توزیع جمعیت در شش دهستان بالا مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین، در این بررسی شاخص نسبت جنسی نیز مورد ارزیابی قرار گرفته و لازم به یادآوری است تعدادی از سکونت‌گاه‌های این دهستان‌ها در فرآیند تهیه طرح‌های توسعه شهری شیراز، به شهر شیراز الحاق شده‌اند که برای امکان مقایسه در بازه ۱۰ ساله در جمعیت پایه سال ۱۳۸۵ به جمعیت شهر شیراز اضافه شده‌اند. از آنجا که در کشورهای در حال توسعه هم‌چون ایران، توزیع

نقاط صورت پذیرد. بررسی نرخ رشد جمعیت در سطح دهستان‌های بخش مرکزی شیراز نیز در دهه‌ی گذشته در مقایسه با نرخ رشد شهر شیراز و سطوح کلان‌تر (بخش‌های شهرستان شیراز) بیان‌گر افزایش نگران‌کننده‌ی جمعیت در محدوده‌ی حریم شهر شیراز و اطراف آن است. دو دهستان قره باغ و داربان با نرخ رشد در حدود ۶/۵ جمعیت خود را در دهه‌ی گذشته دو برابر کرده‌اند؛ این در حالی است که دهستان کفتک با نرخ رشد ۱۸٪ با افزایش جمعیت ۵ برابری رو به رو بوده است.

نکته‌ی قابل توجه در این زمینه، الگوی جذب جمعیت در دهستان‌های مورد اشاره است؛ به طوری که در دهستان قره باغ نسبت جنسی از ۱۱۱ به ۱۱۹ افزایش پیدا کرده است که این مسئله،

دهستان	سال ۱۳۸۵	نسبت جنسی	سال ۱۳۹۵	نسبت جنسی ^۱	نرخ رشد
قره باغ	۲۸۲۸۱	۱۱۱	۵۴۶۳۰	۱۱۹	۶.۸۱
کفتک	۲۷۶۲	۱۰۵	۱۴۴۸۵	۱۰۹	۱۸.۰۲
بیدزرد	۱۸۴۶۸	۱۰۵	۲۲۰۶۳	۱۰۵	۱.۷۹
دراک	۱۲۱۴۵	۱۰۸	۱۱۴۵۱	۱۱۸	۰
سیاخ دارنگون	۱۰۸۹۰	۹۸	۱۰۶۷۴	۱۰۹	-۰.۲۰
داربان	۹۵۵۱	۱۰۶	۱۷۶۷۳	۱۰۷	۶.۲۳
شهر شیراز	۱۳۴۶۵۷۹	۱۰۲	۱۵۶۵۵۷۲	۱۰۰	۱.۶۸

جمعیت و نسبت جنسی در سطح دهستان‌های بخش مرکزی

بیان‌گر الگوی خاص جذب جمعیت در این دهستان با ترکیب غالب مرد است. مسئله‌ای که می‌تواند در آینده بسترساز شکل‌گیری گتوهای اجتماعی با مسائل اجتماعی حاد و یا امنیتی شود. وجود شهرک صنعتی شیراز و همچنین، تأکید بر توسعه آن در سیاست‌های مدیریتی حاکم، در آینده این مسئله را تشدید خواهد کرد.^۲

فضایی جمعیت و توزیع فضایی کانون‌های شهری در یک چارچوب منظم و هماهنگ بخشی - منطقه‌ای صورت نگرفته و با توجه به این‌که الگوی توزیع جمعیت رابطه‌ی تنگاتنگی با عمل‌کردهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دارد، طبیعی است که به دنبال تمرکز فعالیت و سرمایه در چند شهر بزرگ، حرکت جمعیت به طرف این

۱. به نسبت تعداد مرد به زن نسبت جنسی گفته می‌شود. در شرایط طبیعی این نرخ معمولاً بین ۱۰۲ تا ۱۰۵ متغیر است. این در حالی است که نرخ بیش‌تر، به طور معمول بیان‌گر جذب جمعیت جویای کار، و نرخ کم‌تر، بیان‌گر ضعف بسترهای اشتغال و مهاجرت نیروی فعال است.

۲. توجه به این موضوع ضروری به نظر می‌رسد که مواردی هم‌چون مطرح شدن مکان‌یابی و استقرار شهر جدید در حوزه‌ی شرق شیراز، با توجه به تجارب کشور در این زمینه و نبود بستر هدایتی لازم، احتمال بروز مسائل و مشکلات اجتماعی - اقتصادی جدید را تشدید خواهد کرد. در حالی که بهره‌گیری از پتانسیل شهرهای موجود در استان و تقویت گزینه‌های از میان آن‌ها در جهت برون‌رفت از مسائل و مشکلات، راه‌حل مطلوب‌تری به نظر می‌رسد.

نسبت جنسی در سطح دهستان‌های داریان (۱۰۶) و کفتک (۱۰۹) در کنار نرخ رشد بالای آن‌ها، بیان‌گر جذب مهاجر با الگوی خانواده است. این الگوی جذب جمعیت، فشار شدید به خدمات حیاتی در حوزه‌ی شرق شیراز را که خود با محدودیت‌های جدی مواجه است، در کنار تقاضای سفر روزانه افزایش خواهد داد.

فاصله‌ی مناسب از شهر شیراز، با کاهش جمعیت روبه‌رو بوده است. به‌طوری‌که جمعیت این روستا از ۸۹۵ نفر در سال ۸۵ به ۶۴۶ نفر در سال ۹۵ رسیده است.^۳ به‌طور کلی، علی‌رغم وجود این ناهمگونی‌ها در رشد جمعیت در دو دهستان مورد بررسی که نیازمند پژوهش‌های پیش‌تری در این

دهستان	روستا	جمعیت ۱۳۸۵	جمعیت ۱۳۹۰	جمعیت ۱۳۹۵
کفتک	اقبال آباد	۵۳۲	۵۷۲	۶۹۲
	ماه فیروزان	۴۹۸	۱۰۷۸	۲۳۰۳
	گردخون	۷۳۹	۱۲۱۸	۲۸۸۰
	کفتک	۱۷۳۶	۲۰۱۹	۲۵۲۶
	نیلگونک	۵۳۵	۴۹۶	۵۳۳
	یوانک	۶۷۴	۷۳۵	۷۳۱
	کیان آباد	۱۹۵۰	۳۷۰۴	۵۰۳۹
	شاپورجان	۲۸۶۰	۵۵۳۱	۱۰۲۸۰
	کرونی	۲۰۳۷	۲۹۸۲	۵۶۸۹
	کفری	۱۶۳۶	۲۲۲۹	۶۴۲۴
قره باغ	سلطان آباد	۳۴۴۷	۴۹۷۷	۸۷۳۴
	گچی	۲۲۲۶	۲۵۲۸	۲۵۴۵
	کوشک بیدک	۳۰۱۶	۳۴۹۷	۳۸۷۱
	خاتونک	۹۲۶	۹۳۱	۱۱۷۹
	سنجانک	۶۵۱	۵۹۳	۷۲۶
	برمشور علیا	۹۵۷	۱۰۰۵	۱۰۵۰
	برمشور سفلی	۴۴۴	۴۳۸	۳۳۲
	محمود آباد	۹۵۵	۱۰۳۶	۱۵۲۴
	اسلاملوایی	۹۳۷	۱۰۵۰	۷۶۸
	جرسقان	۱۵۳۹	۱۶۶۸	۲۰۰۳
علی آباد	۸۹۵	۱۰۴۱	۶۴۶	

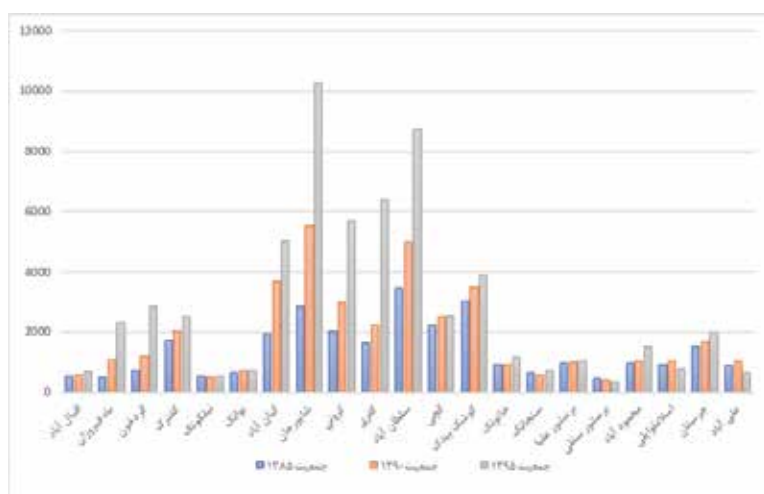
با نگاهی به جدول بالا مشاهده می‌شود که بیش‌ترین جمعیت در بین روستاهای مورد بررسی، مربوط به شاپورجان است که طی یک دهه، جمعیت خود را از ۲۸۶۰ به ۱۰۲۸۰ نفر رسانیده است. به نظر می‌رسد افزایش جمعیت آن علاوه‌بر رشد طبیعی، از جریان‌های مهاجرتی نیز تأثیر پذیرفته است، چنان‌که مقایسه‌ی جمعیت روستاهای خاتونک (از ۹۲۶ به ۱۱۷۹ نفر) و محمود آباد (از ۹۵۵ به ۱۵۲۴ نفر) در مجاورت آن، وضعیت متفاوتی را نشان می‌دهند. از دیگر نکات قابل توجه، روستای علی‌آباد است که علی‌رغم

زمینه است، می‌توان گفت مهاجران در مرحله‌ی اول، حرکت به سوی نقاط نزدیک‌تر را برگزیده‌اند و با فاصله از محدوده‌ی شهر، شاهد کاهش نرخ رشد جمعیت هستیم.

بررسی گرایش‌های جمعیت در شهر جدید صدرا

شهر جدید صدرا در فاصله‌ی ۱۵ کیلومتری شمال غرب شیراز و به عنوان شهر سرریز مادرشهر شیراز در گستره‌ای به مساحت ۲۳۰۰ هکتار و با تراکم ناخالص ۱۰۰ نفر در هکتار و با جمعیت مصوب ۲۰۰ هزار نفر^۴ (افق طرح ۱۳۹۰) احداث شده است.

بررسی جمعیت این شهر در دهه‌ی گذشته، گویای رشد قابل توجه آن است؛ به‌طوری‌که از ابتدای تأسیس شرکت عمران مادر تخصصی این شهر، در سال ۱۳۷۰ تا سال ۱۳۸۵ تنها پذیرای ۹۹۴۹ نفر بوده است، اما در بازه‌ی زمانی ۱۳۸۵ - ۹۵ با نرخ رشد ۲۵ درصدی، جمعیت خود را به ۹۱۸۶۳ نفر (حدوداً ۱۰ برابر) رسانده است. به نظر می‌رسد بخش عمده‌ی جمعیت این شهر، دربرگیرنده‌ی قشر متوسط و تحصیل‌کرده‌ی جامعه است که توان اقتصادی تأمین مسکن در شهر شیراز (با توجه به تغییرات قیمتی صورت گرفته) را ندارد و افزایش شدید قیمت زمین در

۳. در مقایسه‌ی تطبیقی آبادی‌های مورد بررسی از منظر فاصله از شهر شیراز، جمعیت پایه‌ی روستا و محل استقرار، دلیل روشنی در مورد افزایش ناهم‌گون جمعیت در این محدوده به دست نیامد. این موضوع نیاز به پژوهش و بررسی‌های تفصیلی در زمینه را روشن می‌سازد.
۴. برگرفته از مطالعات طرح توسعه و عمران صدرا. شرکت عمران شهر جدید صدرا

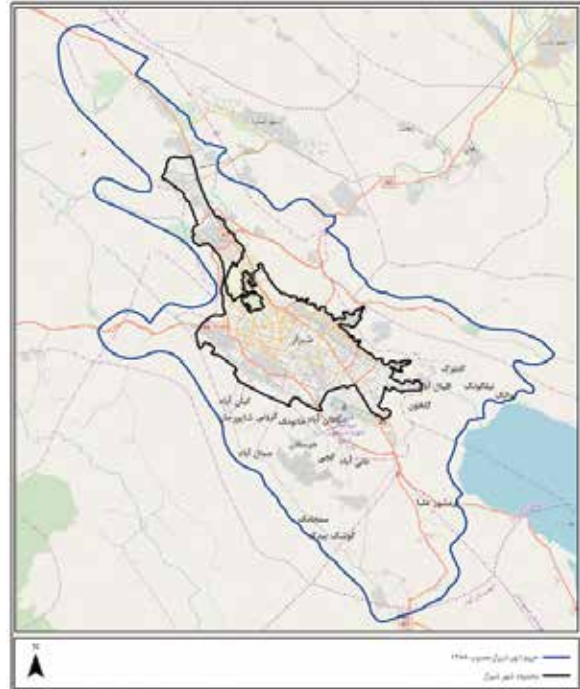
مکان	سال ۱۳۸۵	نسبت جنسی	سال ۱۳۹۵	نسبت جنسی	نرخ رشد
شهر صدرا	۹۹۴۹	۱۱۱	۹۱۸۶۳	۱۰۱	۲۴.۸۹

شهر شیراز، بستر ساز چنین جذب جمعیت سیل آسایی بوده است؛ به گونه‌ای که ماهیت شهر صدرا را از یک محیط با ساختار ساختمانی

- کارگری (نسبت جنسی ۱۳۸۵ برابر با ۱۱۱) به سکونت گاهی برای اسکان مستأجران دهک متوسط شهر شیراز تبدیل کرده است. (بر اساس اطلاعات سرشماری توسط شرکت عمران شهر جدید صدرا، در سال ۱۳۹۴ نزدیک به ۶۰ درصد ساکنان این شهر مستأجر بوده‌اند).

فراهم نبودن زیرساخت‌های مناسب خدماتی در این شهر (وجود مدارس دو نوبتی با سرانه‌ی بالایی دانش‌آموز در کلاس)، موجب فشار بر ساختار خدماتی در حوزه‌ی شمال غرب شیراز شده است. این مسئله در ساختار دسترسی این منطقه به خوبی مشهود است و به نظر می‌رسد نیاز به سرمایه‌گذاری در تأمین زیرساخت حمل و نقل بین این دو شهر، از ملزومات اساسی در این حوزه است.

محدودیت‌های طبیعی این شهر و برنامه‌های حاکمیتی در چارچوب توسعه‌ی آن، با توجه به میزان جذب جمعیت آن در دهه‌ی آینده، مادر شهر شیراز را با مشکل ساختاری در حوزه‌ی استراتژیک شمال غرب روبرو خواهد کرد. حوزه‌ای که به عنوان محدوده‌ی اکولوژیک شناخته می‌شود و وجود مدیریت دوگانه در شیراز و صدرا با ساختار مدیریتی حاکم، آینده‌ی روشنی را در حوزه‌ی شمال غرب شیراز رقم نخواهد زد.

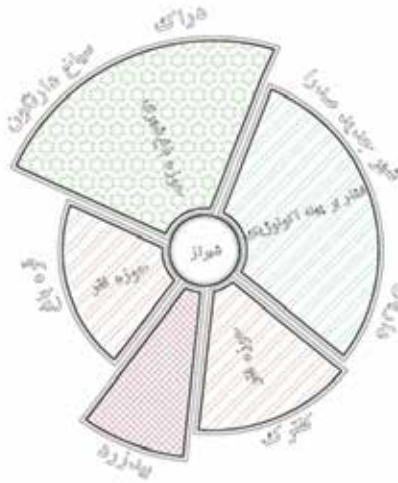

نتیجه‌گیری

مطالعات نشان می‌دهد که در تمامی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، رابطه‌ی معنی‌داری بین شهرها و فضای پیرامونشان وجود دارد. ارتباط متقابل بین نواحی شهری با پیرامون، در صورتی که به درستی مدیریت شود، می‌تواند به پویایی منجر شود؛ اما در صورتی که سامان‌دهی نشود، مشکلات عدیده‌ای را برای مناطق روستایی و شهرها به دنبال خواهد داشت. از جمله‌ی این مسائل، می‌توان به رشد حاشیه‌نشینی شهری، پراکنش بی‌رویه‌ی فعالیت‌ها و جمعیت در پیرامون شهر اصلی، تهدید جدی محیط زیست، کمبود زیرساخت‌ها و خدمات شهری، افزایش فقر شهری و مسائل متعدد دیگر اشاره کرد. از این رو، ضروری است با اتکا به روش‌های ناظر بر مدیریت شهری یکپارچه‌ی فضایی - عمل‌کردی، در جهت مدیریت توسعه‌ی پایدار مناطق پیراشهری گام برداشت.

بررسی نقاط پیراشهری در کلان‌شهر شیراز، بیان‌گر این موضوع است که شهر شیراز با سه پهنه‌ی کلان با اولویت‌های متفاوت در محدوده‌ی اطراف خود روبرو است:

تصویر سکونت‌گاه‌های محدوده‌ی جنوب شیراز ۱۳۸۰ - ۱۳۹۸

فرض ادامه‌ی رشد جمعیت مشابه دهه‌ی ۸۵-۹۵، جمعیت ساکن در محدوده‌ی اطراف شهر شیراز (بدون در نظر گرفتن شهر جدید صدر) از ۱۳۰ هزار نفر کنونی (معادل ۸ درصد جمعیت شهر شیراز) به حدود ۲۶۰ هزار نفر (معادل ۱۵ درصد جمعیت آینده‌ی شهر شیراز در دهه‌ی آینده) افزایش پیدا خواهد کرد.

منابع

- * بنی فاطمه، حسین، (۱۳۶۸)، بیکاری و مهاجرت، مجله‌ی رشد آموزش جغرافیا، سال چهارم، شماره‌ی ۱۳.
- * جوان، جعفر، (۱۳۸۳)، جغرافیای جمعیت ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی فردوسی مشهد.
- * جمعه‌پور، محمود، طهماسبی، شهرزاد، (۱۳۹۲)، تبیین میزان زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در روستاهای پیرامون شهری، فصل‌نامه‌ی برنامه‌ریزی کالبدی-فضایی، دوره‌ی اول، شماره‌ی سوم.
- * شکویی، حسین، (۱۳۷۹)، دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، جلد اول، چاپ پنجم، انتشارات سمت.
- * قاسمی، مریم و همکاران، (۱۳۹۶)، بررسی تطبیقی کیفیت زندگی روستاییان مهاجر به روستاهای پیراشهری، مجله‌ی جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای، شماره‌ی ۲۸.
- * ضیا توانا، م و قادری مزح، (۱۳۸۸)، تغییرات کاربری اراضی روستاهای پیراشهری در فرایند خزش شهر، روستاهای نایسر و حسن‌آباد سندج، فصل‌نامه‌ی پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۲.
- Buxton, M, Alvarez, A, Butt, A, Farrell, S, O'Neill, D and RMIT University. School of Global Studies, Social Science and Planning. 2008, Planning sustainable futures for Melbourne's peri-urban region, RMIT University, Melbourne, Australia
- Mc Gregor, D & D, simon, (2005), the peri-urban interface approaches to sustainable natural and human resource use, RGS/IBG Annual Conference, London, 3-5 September 2003
- Krieger, D J, Saving Open Spaces(1999) «Public Support for Farmland Protection», American Farmland Trust, Center for Agriculture in the Environment
- Liberty, R, (1998), oregon's farmland protection program the performance of state programs for farmland retention, proceedings a National Conference, September

- ۱- حوزه‌ی رشد شدید بی‌برنامه در شرق و جنوب؛
 - ۲- حوزه‌ی رشد و بارگذاری سنگین جمعیت در پهنه‌ی اکولوژیک شمال غرب؛
 - ۳- حوزه‌ی باغ‌شهری در غرب و شمال غرب. در دهه‌ی گذشته، شاهد رشد سریع حوزه‌ی سوم (باغ‌شهری) بوده‌ایم؛ اما به نظر می‌رسد با توجه به شرایط اقتصادی - اقلیمی حاکم بر منطقه‌ی حوزه‌ی اول و دوم، به عنوان اصلی‌ترین موضوعات مدیریت جمعیتی در دهه‌ی آینده مطرح خواهد بود.
- در تحلیل جریان‌های جمعیت محدوده‌ی پیرامونی شهر شیراز در سطح کلان، به نظر می‌رسد شاهد شکل‌گیری هلال‌های گوناگون در اطراف شهر شیراز هستیم؛ به گونه‌ای که در بخش‌های جنوب شرقی و جنوب شاهد شکل‌گیری هلال فقر هستیم. دو دهستان کفتک و قره باغ با نرخ رشد جمعیت ۱۸ و ۶/۸ در کنار نسبت جنسی ۱۰۹ و ۱۱۹ بیان‌گر استقرار حوزه‌های سکونت با سطح درآمد پایین هستند که پیوستگی جغرافیایی آن با ساختار اقتصادی - اجتماعی حاکم در سطح مناطق شهر شیراز از نکات قابل توجه در این زمینه است.
- بررسی و تعیین جایگاه شهر جدید صدر در حوزه‌ی شمال غرب، در رابطه با شهر شیراز از اولویت‌های اساسی بوده و احتمال پیوستگی کالبدی صدر با شیراز در دهه‌های آینده دور از انتظار نخواهد بود. به نظر می‌رسد رشد قیمت زمین در مادر شهر، روند رشد جمعیت شهر صدر را تشدید خواهد کرد. این در حالی است که محدودیت‌های طبیعی این شهر، رشد کالبدی شهر جدید صدر را به سمت فاز دوم آن سوق خواهد داد. محدوده‌ای که امکان اتصال کالبدی آن با شهر شیراز را اجتناب‌ناپذیر خواهد کرد؛ به همین جهت، مدیریت اراضی بین این دو محدوده‌ی شهری (شیراز و صدر) از اولویت‌های اساسی در زمینه‌ی سیاست‌گذاری مدیریت استان به نظر می‌رسد.
- توجه به ضرورت تشکیل ستاد راهبردی - مدیریتی حریم شهر شیراز از اولویت‌های اساسی در این زمینه است و آشکار است به دلیل تنوع بازیگران حاکمیتی (شهرداری شیراز، فرمانداری و بخش‌داری، بنیاد مسکن، اداره‌ی کل راه و شهرسازی، امور اراضی جهاد کشاورزی) با خواستگاه و اولویت‌های اجرایی و سیاست‌گذاری متفاوت، ادامه‌ی نگاه بخشی به این موضوع، کلان شهر شیراز را در آینده‌ای نه چندان دور دچار چالش‌های اساسی خواهد کرد و با

